

PONUDBA ALI NICK CAVE NA DIVJEM ZAHODU

»WHEN,« SAID THE MOON TO THE STARS IN THE SKY
 »SOON,« SAID THE WIND THAT FOLLOWED THE MOON
 »WHO,« SAID THE CLOUD THAT STARTED TO CRY
 »ME,« SAID THE RIDER, DRY AS A BONE ...
 NICK CAVE, THE PROPOSITION

ZORAN SMILJANIČ

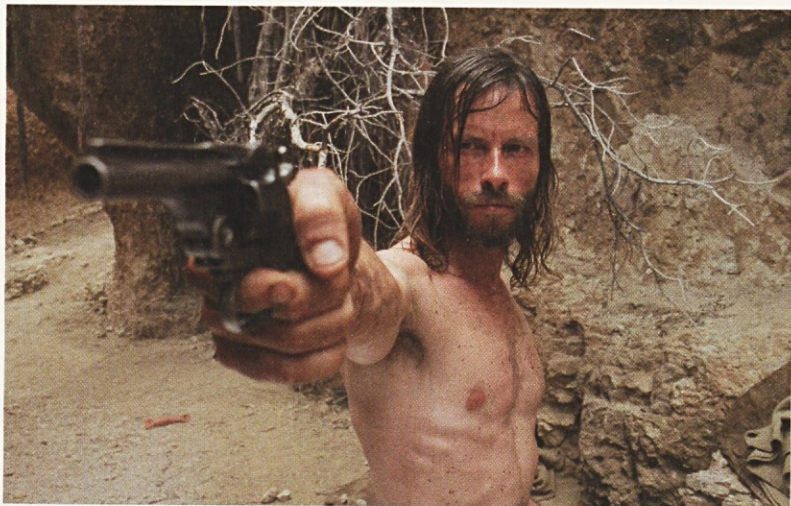
Vestern že celo večnost umira, a noče poginiti. Je na smrt bolan, a ga nočejo evtanazirati. Vegetira na aparataturah, pa nihče ne izvleče vtikača. Klinično je mrtev, a se ne pusti pokopati. Je kot dinozaver, ki noče izumreti in ne zna ponovno priti v modo. Ko že kaže, da je dokončno škripnil, ga začasno spet obudijo k življenju. Ko se zazdi, da je povedal že vse zgodbe in preigraval vse klišeje, se pojavi kakšen čudak in ponudi novega. Nekako enkrat na leto posnamejo nov western – ravno toliko, da ga po kapljicah ohranjajo pri življenju. Ne morejo ga ugonobiti niti porazna ekonomska računica, globalizacija, učinki tople grede, zastarelost, nezainteresiranost publike in novi mediji. Pokončalo ga ni niti dejstvo, da je Clint Eastwood, zadnja velika western ikona, žanru obrnil hrbet in odšel v kavbojsko penzijo. V krsto ga ni položilo niti to, da se mu je matična domovina mačehovsko odrekla – v ZDA praktično ne smajajo več westernov. Ali je ameriški paradni žanr sploh možen brez Američanov, njihove pokrajine, režiserjev, igralcev ...?

Seveda je. Spomnimo se 60. let, ko so zaspanemu žanru novo življenje vdahnili Italijani z elektrošoki v obliki špageti westernov. Če ga ne marajo Američani, se vedno najdejo krušni starši, ki ga vzamejo za svojega. Western se je izkazal za izredno trdoživ žanr, bolj ko ga ponižujejo, bolj se vrača po še. Poglejmo si narodno in geografsko poreklo nekaterih westernov, ki so nastali v zadnjih letih. In, paradoksalno, veliko večino teh filmov smo videli tudi v naših kinodvoranah, ponavadi s krepko zamudo in praviloma brez omembe vrednega obiska, pa kljub vsemu še vedno prihajajo.

Mistični western *Mrtvec* (Dead Man, 1995) je Newyorčan Jim Jarmusch posnel v španoviji z Nemci in celo Japonci. V *Prahu* (Dust, 2000), angleško-nemško-italijansko-makedonski koprodukciji, je režiser Milčo Mančevski kavboja z Divjega zahoda pripeljal v rodno Makedonijo, v boj proti Turkom. Novi up ameriškega westerna, Tajvanec Ang Lee, se je s filmoma *V sedlu s hudičem* (Ride With the Devil, 1999) in še posebej *Gora Brokeback* (Brokeback Mountain, 2005) lotil še zadnjih tabujev v žanru. Kevin Costner za svoj dokaj tradicionalen *Spopad na zahodu* (Open Range, 2003) v ZDA ni našel sponzorjev, zato ga je financiral iz lastnega žepa, posnel pa v Kanadi. Na izpraznjeno prizorišče so zakorakali tudi Francozi s spiritualističnim westernom *Blueberry* (Jan Kounen, 2004), ki so ga posneli v Mehiki. Sodobni western *Trikrat pokopani Melquiades Estrada* (The Three Burials of Melquiades Estrada, 2005), ki ga je sicer zrežiral in v njem zaigral glavno vlogo Američan Tommy Lee Jones, je nastal v ameriško-francoski koprodukciji, po scenariju priznane mehiškega scenarista Guillerma Arriaga. Tudi komercialno akcijsko komedijo *Bandidas* (2006) so posneli v Durangu, v Mehiki, gre pa za francosko-mehiško-ameriško koprodukcijo, nastalo pod okriljem Luca Bessona, v režiji dveh Norvežanov, s Španko in Mehčanko v glavnih vlogah. In še zadnji western, ki je neopažen švignil mimo naših platen, če smo le za hip pogledali v stran, je dve leti stara avstralsko-angleška *Ponudba* (The Proposition, 2005), v celoti posneta v avstralski puščavi. Kdo torej pravi, da western potrebuje Ameriko?

Avstralija je s svojo divjo zgodovino naravnost ide-

alen substitut za ameriški Divji zahod. Primerjave se vsiljujejo kar same od sebe: Avstralija, ki se bori proti angleški kolonialni oblasti, je ogledalo ameriškemu boju za neodvisnost. Tudi osvajanje, naseljevanje in civiliziranje surove dežele in boj z neusmiljeno naravo najdemo tako v ZDA kot tudi v Avstraliji. Američani so iztrebili, podjarmili in pokradli zemljo Indijancem, Avstralcji so isto naredili Aboriginom. In oboji so imeli svoje izobčence, ki jih je oblast neusmiljeno lovila, navadni ljudje pa so jih kovali v zvezde. Kljub naštetemu so Avstralcji začeli precej pozno eksploatirati sorodnost s popularnim ameriškim starejšim bratom. Kljub temu da veliko avstralskih filmov vsebuje značilne žanrske elemente, pa je bilo pravih westernov le za vzorec. Eden prvih je bil *Ned Kelly* (1970), in čeprav je govoril o avstralskem izobčencu, je bil angleške proizvodnje, z angleškim režiserjem (Tony Richardson) in glavnim igralcem (Mick Jagger). *Ned Kelly* je svoj ne preveč izvirni *remake* doživel leta 2003, ko ga je upodobil Avstralec Heath Ledger. Naslednji je izvrstni, obešenjaški in ultranasilni *Mad Dog Morgan* (Philippe Mora, 1976), ki je prvi pravi, rasno čisti avstralski western. Komercialno je bil zelo uspešen mehki *Mož s Snežne reke* (The Man from Snowy River, George Miller, 1982), ki je doživel nadaljevanje *Return to Snowy River* (1988). Skromni izkupiček zaokroža niti-netačno- napačni avstralsko-ameriški *Kavboj v Avstraliji* (Quigley Down Under, Simon Wincer, 1990), kjer se Tom Selleck pravičniško postavi na stran Aboriginov. Miniti je moralo dolgih 15 let, da je luč sveta ugledal novi čistokrvni avstralski western, ki je hkrati tudi najboljši.

Ponudba je otrok scenarista, pisatelja, poeta, govorca in predvsem glasbenika Nicka Cavea ter režiserja Johna Hillcoata. Njuno dolgoletno sodelovanje vključuje številne videospote in Hillcoatov celovečerni debi, zaporniško grozljivko *Ghost ... of the Civil Dead* (1988), za katerega je scenarij napisal ravno Cave. Hillcoat je načrtoval avstralski vestern že leta 1979, ko sta se oba ustvarjalca spoznala. Padel je dogovor, da bo Cave napisal glasbo za vestern, ko se bo prikazal

Ponudba nas odpelje tja, kjer še nismo bili, in pokaže stvari, ki jih še nismo videli. Ali drugače: gre za glasbo Nicka Cavea z drugimi sredstvi. Ne pozabimo, da gre za prekletega poeta, ki je po številu mrtvih v svojih pesmih nesporni rekorder.

pravi scenarij. Ker scenarija ni bilo od nikoder, je Hillcoat Caveu predlagal, naj ga napiše kar sam. »*To je bil obupan ukrep, ker ne on ne jaz nisva vedela, ali sem sposoben spisati spodoben scenarij,*« je priznal Nick Cave. Najprej je hotel napisati le sinopsis, ki bi ga pozneje obdelal poklicni scenarist, nato pa je celoten scenarij napisal v pičlih treh tednih. Cave, ki je bil že od malega obseden s slavnim izobčencem Nedom Kellyjem, je otroštvo preživel je v Wangaratti, le streljaj od kraja, kjer je Kellyja spektakularno aretirala policija. Cave se je vsekoli bolj navduševal nad legendo o izobčencu kot pa nad resničnimi dejstvi. Zato se med pisanjem ni niti dotaknil kupa zgodovinske dokumentacije, s katero ga je zalagal Hillcoat, ampak je svojo zgodbo na papir na dušek stresel neposredno iz duše. Nastala je mračna balada, polna nasprotujočih si skrajnosti, mistike in nasilja, poetike in brutalnosti, lirične lepote in smrti. Avtor, ki ga je neki novinar nekoč označil za »promotorja zla«, je v svoji zgodbi še enkrat spregovoril o temah, ki ga na ta ali oni način obsedajo že 30 let: lojalnost, izdaja, pravica, maščevanje.

»Menim, da imamo Avstralsci bolj kompleksen pogled na našo zgodovino kot Američani, ki se oklepajo svojih predstav o dobrih in slabih fantih. Povsod vidijo možnost za herojsko pustolovščino. Pravzaprav je šlo v obeh primerih za genocid nad prvotnimi prebivalci, na tem smo zgradili obe državi. V *Ponudbi* ni pravih junakov, niti pravih negativcev. Vsi so pomešani. Gre za zgodbo o osamljenosti in žalosti, predvsem pa o neuspehu,« meni Cave.

Ponudbo iz naslova izreče policijski šef, kapetan Stanley (odlični Ray Winstone), izobčencu Charlieju Burnsu (Guy Pearce): »*V devetih dneh, do božiča, najdi in ubij svojega starejšega brata, ali pa bom obesil mlajšega.*« Tako preprost je zaplet in okostje filma. Charlie odjezdi v puščavo poiskat starejšega brata Arthurja (Danny Huston, sin režiserja Johna Hustona). Vse ostalo je bolj podobno pesmi, impresiji, kot pa tekoči, strnjeni zgodbi. Galerija ohlapno povezanih vinjet, čudaških protagonistov, fatalističnega vzdušja, surove puščave in nenadnih izbruhov srditega nasilja, tako brezkompromisnega, da se nam bo koreografrana akcija iz ameriških vesternov zdela le kot igračkanje s plastičnimi pištolami. Pomembno vlogo igra tudi pokrajina, neusmiljena puščava, v kateri čutiš, »*kako se ti kuhajo notranji organi.*« Roji muh, prah, umazanija, ki se zažira v kosti, in nečloveški pogoji na filmu še nikoli niso delovali tako prepričljivo. Ljudje, ki so tu živeli in preživali, so bili drugačni, kot z drugega planeta. Nick Cave meni, da se njegovi sodržavljanji niso zares soočili s svojimi koreninami, da živijo v zanikanju: »*Tudi avstralska geografija je metafora za zanikanje. Nekako smo se prilepili po robovih naše dežele, zgradili smo si hiške, obrnjene proti morju. Nočemo vedeti nič o velikanskih, skrivnostnih, grozljivih prostranstvih sredi Avstralije. In o ljudeh, ki so jih naseljevali. Vendar je to naša dediščina.*«

Nenaklonjeni kritiki so filmu očitali pretanko, skorajda neobstoječo zgodbo in pomanjkanje sleherne dramaturgije. Kup odštekanih karakterjev s površno motivacijo, ki se potika naokoli in trosi svoje poetične modrosti, še ne ustvari filma, ravno tako ne vztrajanje na pompozem pesimizmu in pretiranem nasilju.

V filmu ni vsaj približno pozitivne osebe, s katero bi se dalo identificirati in prek nje spremljati konfuzno dogajanje. In konec da je predvidljiv, neverjeten in neprepričljiv hkrati.

Če bi film merili z vatlom, ki velja za tradicionalne ameriške vesterne, bi bila večina očitkov verjetno res na mestu. Toda v tem primeru gre za eksperimentalen, postmoderen, zelo samosvoj, skorajda abstrakten vestern, pri katerem klasična pravila branja pač

Gre za eksperimentalen, postmoderen, zelo samosvoj, skorajda abstrakten vestern, pri katerem klasična pravila branja pač ne pridejo v poštev. Še najbolj je podoben Jarmuschovemu Mrtvecu, kjer igrajo poezija, nezavedno in usoda pomembnejšo vlogo kot logika, dramaturgija in racionalnost.

ne pridejo v poštev. *Ponudba* je še najbolj podobna 11 let mlajšemu Jarmuschevemu *Mrtvecu*, kjer igrajo poezija, nezavedno in usoda pomembnejšo vlogo kot logika, dramaturgija in racionalnost. Gre pač za film, ki ga je treba gledati in doživljati drugače kot večino konfekcijskih filmov. Ko se enkrat znebimo spon tradicionalnega dojetanja, smo na pragu razburljivega potovanja v neznano. *Ponudba* nas odpelje tja, kjer še nismo bili, in pokaže stvari, ki jih še nismo videli. Ali drugače: gre za glasbo Nicka Cavea z drugimi sredstvi. Ne pozabimo, da gre za prekletega poeta, ki je po številu mrtvih v svojih pesmih nesporni rekorder. Cave je film opremil z žalobno liričnim *soundtrackom*, ki ne premore enega samega agresivnega komada. Glasba, ki se na prav poseben način prilega prizorom sadiščne nasilja in osupljivim posnetkom avstralske puščave. Glasba, ki sem jo poslušal, medtem ko sem pisal tale tekst.